

**ЦОНЧО РОДЕВ
ОКТОПОДИ, КАКВИТО
РАСТАТ В СТАРА ПЛАНИНА**

chitanka.info

— Не мога да ги търпя и това е! — за кой ли път повтори Малкият Сава.

— Излишно е да крещиш — кротко го смъмри Големият. — Ти и без това ги вършиш все едни таквиз, че чувствата ти към гърците се разбират и без крясъци.

— Те са по-лоши и от турците. Разбираш ли? По-лоши. Турците поне ни грабят само потта и понявга кръвта, ала не посягат на българското ни име. Докато тия със слово, вяра и, всякакво друго оръжие искат да ни изличат от земята като племе.

Този разговор се водеше в приказнокрасивата градина на гръцкото Велико народно училище в Цариград, познато повече като Куру-чешме — по името на махалата, където то се намиреше.

Беше една дивна пролетна привечер, каквито, казват, бивали само край Босфора. Въздухът, едва разлюлян от замиращия бриз, ухаеше на свежа зеленина, на люляк и на кипарисова смола. Някъде откъм султанските сараи по Ортакъой долиташе провлечена музика на цигулки, хлъзгаше се над притихващия пролив, смесваше се с шума на последните му сънни вълнички и се разливаше над градината като някакво почти осезаемо очарование. Залязващото слънце багреше перестите облачета в синьо, виолетово и пурпурно и от тяхното отражение Босфорът, гладък като вода в чаша, сякаш грееше с чудновати бакърени отблясъци. По-нататък, към Арнауткъой, един закъснял рибар лениво теглеше греблата към брега и лодката му чертаеше изумрудена ивица подире си.

Двамата приятели не виждаха и не чуваха нищо около себе си — така бяха погълнати те от своя спор.

И двамата се казваха Сава, бяха връстници („Големият“ беше по-възрастен само с някакви си три-четири месеца), произлизаха от един и същ край на поробеното отечество и бяха влезли в прочутото училище след подготовка при един учител, даскал Райно Попович... и с това се изчерпваха всички прилики помежду им. Иначе трудно би могло да се съберат на едно място двама по-различни млади хора.

Големият Сава, кореняк-сливналия, беше по презиме Илиев, но тук учителят Евтивулис — колкото заради ученолюбието на момчето, толкова и за да се избави от българското му име — го нарече Евкарпидис и така остана той във всички официални книжа на училището. Беше слабичък телесно; теснолик, русоляв и светлоок.

Проявяваше се като хрисим, кротък, прилежен в занятията (доскоро мнозина завистници, които не можеха да се примирят, че един българин е пръв по ученолюбие и познания, го прякоросваха „Философа“), набожен и изпълнителен.

Другият Сава, котленецът, беше негова пълна противоположност във всичко — и по външност, и по характер. Набит и тъмнокос, скулест, лицето му се „красеше“ и от две, остри черни очи, погледът на които смущаваше, та на него трудно можеше да устои и най-волевиият събеседник. Дрехите си подбираше така, сякаш нарочно търсеше да допълни и подчертае тази своя външност; носеше синята си котленска носия, но с цариградски чинтени панталони и кървавочервена кърпа, завита около феса, които му придаваха нещо страшно, едва ли не пиратско. Гръцките учители също и нему бяха преиначили презимето, макар и по други съображения — не можеха да произнесат Стойков, та го извъртяха на Стефанидис. Сава Стефанидис не беше от слабите ученици на Куру-чешме, но за разлика от Големия Сава постигаше това повече с природна дарба, отколкото с прилежание и старателност. За набожността да не говорим — той почти не се мяркаше на задължителните служби в училищната църква и благодарение на това съвсем не можеше да се нарече любимец на владиката Самуил, директора на училището. Имаше малко приятели — Сава Евкарпидис, съселянина си Захарий, карловеца Иван — и нито един измежду гърчетата; както вече знаем от устата му, той не можеше да понася гърците. Прибавим ли към тази негова черта и буйния му характер, непримиримостта, непокорството и избухливостта му, лесно ще се досетим, че той беше в постоянна разпра и с гърчетата около себе си (те преобладаваха между учениците в Куру-чешме), и с мнозина от преподавателите.

Именно една от последните негови несдържани постъпки бе поводът на спора между двамата приятели. Тази сутрин в час по латински разглеждаха „Де белло галико“ и съученикът им Михаил Танталидис, уж преразказвайки едно от сраженията на Цезар срещу някакво германско племе и окуражен от снизходителната усмивка на преподавателя Филатис, подхвърли с добре пресметната нападка: „... и изобщо те са били варвари и хондрокефали^[1], прилични, да речем, на българи, сърби или власи“. Тогава Големият Сава просто пропусна обидата покрай ушите си, но Малкият не издържа. Той скочи на крака

и тъй като не беше подготвен, пък и не съумя да овладее нервите си, отговори не с доказателства и разумни съждения, а с куп грубости, „оцветени“ и с думи, които не могат да бъдат написани.

— И какво постигна с това? — кореше го сега Сава-сливналията. — Само заслужи присмеха им...

— Поне не останах отдолу! — не се предаваше Сава-котленецът, ала гласът му не звучеше много убедено.

— Напротив, остана отдолу — немилостиво го съдеше Големият. — Защото не възрази с достойнство и мъдрост, а им противопостави ругатни от речника на пристанищните хамали.

— За какво ме обвиняваш? Така съм направен аз, че хич не ми подхожда правилото „ако ти ударят едната страна, ти обърни и другата“. Да обърна и другата ли? Получа ли шамар от такива, аз им отвръщам с два. И за туй не можеш да ме виниш, адаш, както не можеш да ме виниш например за цвета на косата ми. Така съм направен и толкоз!

— Гневливостта е лош съветник — мъдро поклати глава сливналията. — *Ira furor brevis est*^[2], това го е казал още Хораций^[3].

— Е, всеки няма дар от бога да запушва устите, като се позовава на свети Кирила... — заядливо подхвърли Малкият Сава.

Напомняше един случай от времето, когато другият не беше станал още Евкарпидис, а глумливо му подмятаха „Философа“. Тогавя веднъж Големият Сава спокойно каза на хулителите си: „Благодаря ви, че ме назовавате философ; както знаете, такова е било прозвището и на нашия първоучител Кирил-Константин, който е създал българската писменост, та е пратил на боклука гръцката...“ И от този ден никой не посмя да повтори нелепия му прякор.

Разходката им ги изведе до самия бряг на протока. Двамата поседнаха там и се заловиха да хвърлят дребни камъчета във водата. Те погледаха концентричните кръгове, които се образуваха по повърхността, после, без връзка с каквото и да било, котленецът Сава запокити наведнъж цяла шепа камъчета и простена горестно:

— Ех, боже на България! Няма ли да дойде времето, когато да се събуди нашата превелика народност^[4]!...

— То вече е започнало, адаш — тихо му отговори другият. — Виж отец Неофит. — Думата му беше за Неофит Бозвели. — Гласът му гърми така, че целият Фенер^[5] се тресе.

— Ей, какъв човек е този Неофит, бе! Помни ми думата, един ден името му ще бъде сред най-личните български светци. Даже ако искаш да знаеш, аз именно тия ги имам за светци, които са заслужили към народността, а не разните папищащи и калугери, дето с отшелничества и лицемерна праведност се молят само за своето си местенце в рая.

Сливналията използва случая, за да настъпи:

— А не си ли чувал, що е говорил негова светост Неофит? Че както държим за вярата, толкоз ако не и повече трябва да залягаме на просветата. Именно вярата и просветата щели да събудят заспалия роб.

— Казваш го някак си тъй, по-особено... — стрелна го с подозрителен поглед Малкият Сава.

— Само ти припомням за какво сме тука, адаш. Не можеш да търпиш гърците, думаш? Бленуваш да отгървеш българския род от духовната им тирания? Много хубаво, отлично, адаш. Достатъчно е да постъпиш като който и да е по-умен пехливанин^[6] от сборищата.

— Не те разбирам... Или съм още възбуден от днешната кавга, или ти ги приказваш много иносказателно.

— Добрият пехливанин не се юрва веднага на риск, а първо изучава хватките и чалъмите^[7] на противника си. После, когато му дойде времето, той хем знае как да се предпази, хем съумява да победи, използвайки и майсторлъка на другия. Нашият многострадален народ ей това чака от нас, Сава. Да изучим всичко, което владеят гърците, та да сме полезни после, когато чрез просветата ще се отърсваме от тях.

Едно последно камъче цопна във водата. Стопиха се кръговете и от него и чак тогава Сава котленецът проговори отново:

— Навярно си прав — каза честно, макар и да личеше, че не му е лесно да признае другиму правота в спора. — Ще се насиля да настроя свирнята си по твоя глас. Дали ще успея, туй само един Господ Саваот може да каже. Аз само обещавам да се опитам... Пък зависи и от ония. Престанат ли да се задяват с мене...

Откъм голямото здание на училището^[8] се разнесе дрезгав бакърен звън — учениците трябваше да се отправят към трапезарията за вечеря.

Минаха само три дни и на котленеца Сава се наложи да постави на изпитание своето обещание. То стана в час при учителя Евтивулис, който преподаваше гръцките класици или „дълбоката елиника“, както още казваха тогава — същия Евтивулис, който бе прекръстил Големия Сава от Илиев на Евкарпидис. Предния път бяха изучавали прочутите „Разговори на мъртвите“ от Лукиан^[9] и като домашно учителят бе възложил възпитаниците му да се опитат да продължат диалозите с още един или два, давайки им свобода да си изберат участниците в духовитите и често бичуващи нравите спорове. Задачата се бе сторила интересна на учениците и те с голямо старание се бяха подготвяли в часовете за самостоятелна работа. Големият Сава, сливналията, бе „призовал“ духа на свети Климента Охридски и противопоставяйки го на Зевс, бе осмял назадничавостта на онези, които нехаят за просветата. Другият Сава се бе спрял на стария Брут^[10] — отличен повод, за да излее истинска филипика срещу тиранията изобщо и да възхвали всички, които се борят срещу нея.

Часът обаче съвсем не премина така, както класът го бе очаквал. Никога не се разбра дали имаше някаква тайна уговорка или не, но преподавателят Евтивулис някак си с подозрителна бързина, едва ли не още от вратата посочи Ираклис Висиядис да прочете своята работа. Всички се заслушаха с интерес — Ираклис имаше поетически наклонности^[11], та можеше да се очаква някакво особено сполучливо продължение на „Разговорите“. Предполагаха за герой на своето съчинение Ираклис да е избрал Софокъл, Есхил, Еврипид или друг от големите антични майстори на словото, но за всеобща изненада той се бе спрял на Фотий, византийския патриарх от IX век, за когото само мимоходом бяха учили и то не като за духовен глава на църквата, а в ролята му на основател на прочутата някога константинополска^[12] библиотека „Мириобиблион“.

Началото на съчинението не предвещаваше нищо особено — в устата на Фотий Ираклис бе вложил твърде обикновени, изтрити от дълга употреба размисли за ползата от вярата и за предимствата на Източната църква над Римската. Не мина много обаче и се разкриха истинските намерения на автора. Уж описвайки деянията си на църковен водач, неговият Фотий не особено остроумно, стигна до покръстването на българите. Но вместо да разкаже за яростната борба, която патриаршията бе водила с папската курия за привилегията да

приобщи новопокръстващия се народ, той преминаваше към хули срещу българите, наричаше ги тъпи, невъзприемчиви, диваци и „неувиращи глави“ и горко се вайкаше, дето изобщо се е заловил да ги посвети в правата вяра, а не ги е оставил да се кланят на своите варварски идоли. „Защото — оплакваше се Фотий — първобитните азиатци и канибалите от сърцето на Африка все пак можаха да стигнат до просветленията на Христовото учение, докато българите само наметнаха одеждата на Исусови последователи, а под нея останаха цели десет века след мене същите скудоумци и тъпоглавци. Колкото магарето може да се научи да цени стиховете на Сафо^[13], толкова и това племе на абдали^[14] — тази дума Ираклис Висиядис бе употребил на турски — е способно да надрасне простотията и кръвожадността си.“

Още докато Ираклис четеше съчинението си, погледите на учениците се извърнаха към тримата българи, които бяха в класа, Сава Евкарпидис бе забил нос в чина си и с нищо не показваше обидните думи да достигат до слуха му. Матей хаджи Петров хапеше устни до кръв. Третият, Сава Стефанидис, който бе главен прицел на любопитството им, стоеше с гордо вдигната глава; действително лицето му често сменяше цвета си, но Сава намираше сили да се държи външно безучастен към заплювките, та дори и да проявява някакво подобие на интерес към съчинението. Успя да запази самообладание той и после, когато учителят прикани класа към обсъждане на чутото. И тъй като не възникнаха спорове, а хвалебствията към труда на Ираклис, колкото и многословни да бяха, не запълниха часа, кир Евтивулис попита дали друг желае да прочете своето продължение на Лукиановите „Разговори“. Тогава пръв скочи на крака Сава Стефанидис и без да дочака съгласието на учителя (може би се страхуваше, че гъркът-преподавател умишлено няма да даде думата нему), излезе пред чиновете. Отново всички се заслушаха, но Сава не бързаше. Той първо огледа съучениците си, усмихна се и от тази негова усмивка скулестата му физиономия придоби изражението на котка, която се готви да схруска уловеното мишле.

— Интересно съвпадение — каза той спокойно, преди да отвори тетрадката си. — Аз също спрях моя избор на цариградски патриарх. И пак отпреди десетина века. Николай I Мистик, сигурно си спомняте за него.

Почудата, не, изумлението от това неочаквано встъпление бе пълно. Не само защото никой не помнеше името на този Николай Мистик, но преди всичко заради самия факт, че човек като Сава Стефанидис бе пожелал да възкреси не друг, а един гръцки патриарх — както и Сава да извърташе нещата, патриархът беше елин и не можеше да говори другояче, освен като елин. Изненадан, че и леко уплашен беше и Големият Сава. Той бе чел съчинението на приятеля си и сега, когато чуваше то на бърза ръка да се прехвърля от Луций Брут към някой си патриарх Николай, усети новата игра на несдържания котленец и се побоя за нейните последици.

Като изрече встъплението си и се порадва на всеобщото учудване, Сава Стефанидис отвори тетрадката си и се престори, че започва да чете от нея; правеше го доста ловко, та в началото единствен Сава Евкарпидис се досети за измамата, другите се хванаха на уловката.

Също и сега началото не предвещаваеше никаква буря. В „съчинението“ на котленеца Николай Мистик току-що се бе разделил със земния живот, явил се бе пред Харон^[15] и го увещаваеше да го пренесе направо в рая. За да го склони, той преди всичко изтъкваше своята богосмиреност и заслугите си като християнски първосвещеник. Харон му подхвърли няколко не особено духовити намека за чревоугодничеството на гръцките църковници, за сребролюбие, за склонността им към разкош „и към някои други твърде земни грехове“ и в този момент всички в класа помислиха, че именно тук Сава Стефанидис ще даде израз на гръкофобията си. Но останаха излъгани — преселилият се на небето патриарх твърде достойно се защити от нападките и доказа праведния си живот, съобразен с изискванията на Канона.

Гърчетата-ученици си отдъхнаха, но не за дълго — Сава съвсем не бе имал намерение да измени на природата си, но плесницата бе оставил за по-нататък и я стовари в посока, която нямаше нищо общо нито с духовния сан на патриарха, нито изобщо с религията. Докато гребеше по водите на Лета, баснословният лодкар подметна, че май предаността към вярата и скромният живот не са достатъчни да осигурят място в рая. Тогава от устата на Николай I Мистик рукна истински поток от оплаквания — приживе той бил претеглил толкова унижения, че положително е заслужил да бъде смятан за

великомъченик на елинския род. Започна патриархът още с битката при Ахело през 917 година от Христа, „когато тръгнахме уж срещу някакви палета, пък българите се оказаха такива лъвове, че застлаха равнината между реката и Анхиало^[16] с костите на четиридесет хиляди отбрани гърци.“ После заизрежда срамовете, които му бяха налагали няколко ромейски императора — да хленчи и се валя в праха „пред победителя над ромейското оръжие Симеон, който бе така храбър в битката, че конят му бе убит под него, но сетне се оказа и преловък държавник, дето водеше за носа не само мене, грешния, но и цялата империя“. Този Симеон не се поддаде на Николаевите витийства, а, кажи го, всяка година стигал до стените на Константинопол и принуждавал лично императорите — най-вече от всички Роман Лакапин — да идват рамо до рамо с Николай в нозете му, за да просят мир и снизходителност. Там, на Златния рог, върху сал над водите на Босфора, Роман и Николай превивали гръб пред коравосърдечния българин и не само подписали, че неговото царство граничи на юг с Бялото море, но и признали империята за подвластна на царския му скиптър, та поради това се задължили да му плащат ежегоден данък. „Не знам дали и това ще ти осигури място при блажените — заключи тогава старецът-лодкар. — Да превива гръб, туй е майсторлък на кой да е грък. Захване ли се за това да се влиза в рая, той ще стане сборище на мекотели...“

С тези последни думи Сава Стефанидис затвори тетрадката си и се отправи към своето място. Такава оглушителна тишина се бе възцарила в класа, че стъпките му отекнаха като истински грохот. Опозорени и посрамени, ученици и учител дълго мълчаха. Най-последен от първия чин не намери друго, та рече:

— Той забрави да обръща листовете. Туй го няма писано в тетрадката му!...

А котленецът спокойно отвърна от мястото си:

— Може да го няма писано в тетрадката ми, но е записано в историята. Който иска, лесно ще го намери там.

В обедната почивка той каза на своя едноименник от Сливен:

— Да пукна, ако мога да те разбера. Нали сега им запуших устата според твоя съвет?

— Излиза, че съветът ми не е бил добър — мрачно призна другият. — Или твоето отмъщение беше прекалено... прекалено... Те никога не са те обичали, а сега ще те намразят така, че... С една дума, трябва да си готов на какво ли не от тях.

— Къде е грешката ми?

— Че им отговори умно и разгромително, но може би щеше да е дважд по-умно, ако бе отминал подлата обида с мълчание.

— А, това е невъзможно, адаш. Просто невъзможно, разбираш ли? Да петният българското ми име, а аз да замълча — не, туй сърцето ми не може да понесе... — Сава се засмя особено. — Пък иначе нямай кахър за мене, адаш. Аз все ще се оправя. И без това ми дотегна да съм сред тези елини-душегубци. Пет пари не давам и за школото им, и за мутрите им...

Много скоро се оказа, че опасенията на Големия Сава не са били неоснователни. Гърците в Куру-чешме дебнеха случай, да се разплатят с непокорния балканджия и той не закъсня. Следващия вторник в час по психология владиката Самуил (той преподаваше всички философски предмети, както и риторика и богословие) им изнесе урок, посветен на възприятието и представата. След като им изложи философското схващане по този въпрос и прокара границата между двете понятия, той ги запозна и с възможната грешка между възприятие и представа. И за да провери доколко е разбран (освен ако не беше по предварително скроен план), владиката-директор се обърна към класа:

— Може ли някой да ми посочи пример за грешка или ако предпочитате, за разминаване между възприятие и представа?

Още не бяха заглъхнали думите му, когато се изправи измирлията Ставрос Илиядис и отговори:

— Зная такъв пример, Ваше преподобие. Преди няколко дни в тази стая ни бе разправяно, как някога, преди хилядолетие, се било случило българите с меч в ръка да достигнат дотук и да видят морето. Отделих време и проверих в историята. Да, оказа се вярно, имало такъв случай.

— Дотук отговорът ти няма нищо общо с моя въпрос — вметна владиката Самуил.

— Сега стигам и до него, Ваше преподобие — не се смути Ставрос. — В същата хроника, където е записан този подвиг на българите, прочетох още, че като видели морето, те го помислили за рибя чорба, извадили лъжиците си и се втурнали да сърбат. Ето, възприятието е било морето, реалността, но представата...

Последните му думи се загубиха в гръмкия отмъстителен смях на класа. Не удържа една усмивка и негово преподобие. Когато кикотът и подигравките позаглъхнаха, Самуил издигна отново глас:

— Някой да даде друг пример? Ти ли искаш, Сава Стефанидис?

— Аз, Ваше преподобие — рече от мястото си Малкият Сава, — почаках Ставрос да върне хрониката в библиотеката и също се порових в нейните страници. Попаднах там и на друга любопитна случка. Когато българите си тръгвали от морето, един от тях си забравил цървулите. Дошли после ромеите и ги намерили на брега. „Бре — възкликнал най-умният измежду тях, — гледайте, нощес морето изхвърлило два октопода!“ И те сварили българските цървули, поделили си ги и сладко-сладко ги изяли. Това също е пример, Ваше преподобие, за разлика между възприятие и представа.

От предишната бурна веселост не бе останала и следа. Владиката смръщи вежди и наруши настаналото мълчание:

— Имаш невъзпитан език, Сава Стефанидис!

— Признавам, Ваше преподобие — с фарисейска скромност се съгласи котленецът. И добави ехидно, докато седеше: — Трябваше да кажа, „Наздраве!“...

Както се вижда, войната беше обявена и никоя от враждуващите страни не проявяваше склонност да потърси примирие. Схватките зачестиха до следващата не изминаха дори пълни двадесет и четири часа.

Когато в сряда сутринта Сава Стефанидис се върна от умивалнята, видя закачена над леглото си една голяма дървена лъжица, почти цял черпак. Явно съучениците му елини го поставяха между онези, които, според разказа на Ставрос Илиядис, са помислили морето за чорба от риба. Сава пребледня от злъч и обида, олюля се, но намери сили не само да преодолее слабостта си, но също да се престори, че не забелязва любопитните погледи, които го следяха, и

подсмиванията, че дори и без никакъв израз на лицето да свали лъжицата от стената и с подчертана, пресилена грижливост да я прибере в шкафчето при дрехите си.

Но надвечер, когато се разхождаше в градината на училището с приятелите си Сава и Иван, той свали маската на безразличието и даде израз на болката, която го гложеше отвътре.

— Ще се сбогуваме, братя — изпъшка горестно. — Ще натрия за последен път муцуните на тези гърчуля и ще си вдигна чуковете.

— Недей, Сава! — примоли му се едноименникът му от Сливен. — Недей! Длъжни сме, пред българския род сме длъжни да завършим училището и...

— По света има и други училища — вметна котленецът, — дето не отстъпват на Куру-чешме.

— ... и в името на този дълг — продължи Големият Сава — трябва да намираме сили да превъзмогваме изпитните и докаченията.

Сава Стефанидис спря рязко и вторачи в него своите черни и челиченотвърди зеници. Гневен възел бе събрал веждите му.

— Ти знаеш ли чий племенник съм аз? — попита сухо.

— ?!?

— На Георги Мамарчов, драги. Да, да, Георги Мамарчов, прославеният капитан, който сега гние по турските зандани^[17], загдето на два пъти вдига въстания за свобода на българина, е мой вуйчо. Роден брат на майка ми. Онзи, който носи в жилите си кръвта на Георги Мамарчов, не може да превива врат пред гръцките обиди.

— Какво си намислил да правиш? — тихо попита карловецът Иван.

Той им разказа плана си за отмъщение, до който бе стигнал през изминалия ден. Едва свърши и Големият Сава вдигна ръце, сякаш да отблъсне чувото:

— Не, адаш, не искай това от мене! — извика той умолително. — Не съм роден аз за барут и пукотевици. Пък и...

— Какво? — с убийствена насмешка го изгледа другият. — И друго ли има?

— Има. Аз съм сирак, Сава, и тук уча, като ям чужд хляб. Не мога да отвърна на благодетелите си с... Разбираш ли, трябва да уча и да завърша. А каквото имам да връщам на гърците, ще им го върна после, когато встъпя на учителското поприще.

Котленецът се готвеше да му хвърли в лицето някоя друга острота, но Иван го превари:

— Прав е Големият Сава — каза. — Не го мъчи повече. Пък и няма нужда. Онуй, което чакаш от него, ще го получиш от мен...

Претърколи се още едно денонощие.

В петък на обед продраният гонг както всеки божи ден извести, че чорбата е разсипана. Школниците се събраха в просторната трапезария и застанаха прави на постоянните си места. Но случи се, че този път утвърденият ред бе нарушен. Едва дежурният отвори уста, за да прочете обедната молитва, някъде навън екнаха два взрива, от които прозорците на трапезарията издрънчаха. Още незаглъхнали и един глас — той принадлежеше на карловеца Иван — се разнесе откъм двора:

— Кораб!... Един кораб се разби на брега!...

Всички от трапезарията и кухнята — ученици, готвачи, миячи, дежурни, учители-надзиратели — хукнаха навън да видят катастрофата... и никой не забеляза нито шмугналия се между тях Иван, нито черноокото момче, което в тяхно отсъствие пошета нещо около масите, на които седяха учениците-гърци.

Обиколиха брега, но не откриха никакъв разбит кораб. Нямаше също каквато и да е следа от катастрофа. После обходиха и училищната градина и само долу, между платаните и смокиновите дървета, попаднаха на малко обгорена трева и разкъсана мукава от фишеци^[18]. Постепенно духовете се поуспокоиха — без да можеха да обяснят гърмежа, просто видяха, че нямаше никакъв повод за сеир^[19]. И отново всички се отправиха към трапезарията.

Прочетоха изискваната от правилника молитва, насядаха и най-нетърпеливите натопиха лъжиците в чорбата.

— Охо! — провикна се някой. — Да не е празник днес, бе? Я виж какво лакомство!

— Да, бе! — обади се от другия край Ираклис Висиядис. — Толкоз години съм в Куру-чешме, за втори път се случва да поднесат октоподи.

— Уха! На мен се е паднало най-голямото парче!... — похвали се Ставрос Илиядис, като държеше високо лъжицата си; околните, а и седящите по-далеч забелязаха, че от нея висеше нещо, което много напомняше пипала на октопод.

В този момент откъм масата на учениците-българи се чу сподавен кикот. Беше уж приглушен, пък не само огласи трапезарията, но и опомни гърчетата, събуди подозрителността им. Още повече се стъписаха те, когато откъм същия край на трапезарията Захарий Котленец рече през смях:

— Вярно е! Точно такива октоподи растат по дърветата на Стара планина.

Сега вече всички се възряха в паниците си. Някой проточи пискливо:

— Какви октоподи бе, глупаци! Не виждате ли, че това е...

Видяха: в паниците им имаше не октоподи, а парчета от добре сварени цървули, като на Ставрос, случайно или не, се бяха паднали ремъците...

Цяла минута нито се чу глас, нито някой помръдна. После в един миг трапезарията заприлича на разбунен мравуняк. Всички ученици-гърци наскочаха и заговориха едновременно, размахаха се гневни юмруци, проехтяха заплахи и мръсни псувни.

— Туй е дело на онзи варварин от Котел! — извика над всички Михаил Танталидис. — Нали той приказваше за цървули!...

— Дайте го, да му отмъстим за тази гавра! — креснаха мнозина. — Ще помни той, когато...

— Няма го тук, трябва да си е в спалнята — обяви на свой ред учителят-надзирател.

— Напред!... Напред!... Ще му го върнем с надбавка!...

Разплискаха се паници, изпопадаха столове — кажи-речи всички гърчета се втурнаха към вратата, някои паднаха и бяха стъпкани от напирашките зад тях, в ръцете на други бляснаха ками и отворени джобни ножчета.

Как да е, безредната тълпа най-сетне стигна до спалнята на горния кат на училището. Но виновникът за суматохата не се намираше там, нямаше ги и дрехите и другите му вещи от шкафчето. Само на стената се бе появила повторно голямата дървена лъжица.

След като си бе отмъстил за подигравките, тъй нареченият Сава Стефанидис от Котел бе напуснал завинаги Куру-чешме. И докато съучениците му елини, бесни от злоба, го търсеха по всички най-скрити кътчета на сградата, той вече крачеше с торбичка на рамо далеч

от училището — излязъл бе на онзи друм, на края на който с ослепителен блясък грееше Безсмъртието.

[1] Дебелоглави (гр.) — за гърците особено презрително прозвище. ↑

[2] „Гневът е краткотрайна лудост“ (лат.). ↑

[3] Квинт Хораций Флак (65–3 г. пр.н.е.) — прочут римски поет и естет, проповядвал умереността и житейската мъдрост. ↑

[4] За тази епоха и за тези мечти на българчетата в Куру-чешме Ив. Богоров („Живота ми, описан от мене“, София 1887) разказва дословно: „... при вечерните наши разходки край лъскавото море Мега-Ревма, при свирните на цигулките из султановия сарай, бленувахме заради заспалата българска народност, която по това време едвам се събуждаше“. ↑

[5] Фенер — махала в Цариград, населена с гърци, където е била и Цариградската патриаршия. От там „фенерско духовенство“, „фанариоти“ и пр. ↑

[6] **Пехливан(ин)** — борец; прен. герой. ↑

[7] **Чалъм** — похват, хватка (в борба); **чалъмлия** — борец, който владее много хватки. ↑

[8] Училището в Куру-чешме имало 30 стаи, в това число спални помещения за около 150 ученици. ↑

[9] Лукиан (ок. 120–180 г.) — старогръцки писател, прочут с изящния си стил. Осмивал религиозните предразсъдъци и обществената поквара. Неговото съчинение „Разговори на мъртвите“ (действително изучавано в Куру-чешме) представлява находчиви и често остро сатирични диалози „на онзи свят“ между боговете и видни исторически личности (напр. Меркурий, Крез, Диоген и др.), в които в иносказателна форма се критикуват много от отрицателните черти на Лукиановата съвременност. ↑

[10] Луций Юний Брут (умр. 508 г. пр.н.е.), наричан „старият“ за отлика от другия Брут, убиеца на Цезар. Виден римски политически мъж, водач на народа срещу тираничния режим на династията на Тарквиниите и основател на републиката (509 г. пр.н.е.). За опит за възвръщане на тиранията осъдил и предал на смърт и собствените си синове. ↑

[11] По-късно е станал един от добрите поети на Гърция. ↑

[12] Константинопол — Цариград, Истанбул. ↑

[13] Сафо (края на VII — началото на VI в. пр.н.е.) — видна старогръцка поетеса от остров Лесбос. Майсторка на любовната поезия, която творяла с отличен стил. ↑

[14] **Абдал** — глупак. ↑

[15] Харон — герой от гръцката митология, който обитавал в подземното царство и с лодката си пренасял душите на умрелите през реката Лета. ↑

[16] Анхиало — днес гр. Поморие. ↑

[17] **Зандан** — тъмница, затвор. ↑

[18] **Фишек** — цев от хартия, напълнена с барут; **кьор-фишек** — ракета; прен. блъф, лъжа. ↑

[19] **Сеир** — зрелище; гледане. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.